

[Arvio Maailmankirjat.net:issä](http://Arvio.Maailmankirjat.net:issä)

DeLillo: Omegapiste | Maailmankirjat

Marjatta Ripsaluoma

AUKI JÄÄVÄ PISTE

Paikka: autiomaata jossakin Pohjois-Amerikassa. *Henkilöt:* minä-hän-mieskertoja, Richard Elster, Pentagonin asiantuntija ehkä Irakin sodassa, Elsterin tytär Jessie. Ynnä sivuhenkilöitä.

Tarkoitus oli että kertoja-henkilö tekisi dokumenttielokuvan Elsteristä. Siitä ei kuitenkaan tahdo tulla mitään. Ensin Elster oli kieltäytynyt, sitten yhtäkkiä suostunut: vain pari päivää ja elokuva olisi purkissa. Elster on jo yli 80-vuotias joten kyse olisi henkilön elämäkerrasta.

Kaksi miestä jää puhumaan, elämään ja ennen kaikkea juomaan viskiä keskelle autiomaata rakennettuun huvilantapaiseen. Kirja koostuu keskusteluista, päiväkausien puheesta. Kirjan käänne tapahtuu, kun tytär Jessie saapuu paikalle äitinsä lähettämänä. Kyse oli epäso-pivasta poikaystävästä, ja nyt tyttären olisi mietittävä.

Kirjan alussa ja lopussa kuvataan hyvin hitaita, visuaalisia kohtauksia Hitchcockin Psychosta. Se johtuu siitä että "hän" näki **Douglas Gordonin** 24 tunnin videoversion elokuvasta, jota esitettiin New Yorkin Modernin taiteen museossa (MoMa) kesällä 2006. Esitys oli oikeasti MoMassa, kuten romaanin lopussa erillisellä sivulla sanotaan.

Mutta DeLillo ei sano kuka "hän" on. Lukija saa päättää, mikä merkitys Gordonin teoksen pitkässä kuvailussa on.

Kirjan lopussa on Gordonin teoksesta toista otosta samalla tavoin, hitaasti, tarkkaan. Tunnelma on resignoitunut.

Omega-piste

Alfa ja omega, alku ja loppu. Jollekin tuli kirjoitetuksi piste perään? Se jokin on hyvin ohuessa kirjassa, jonka yleisilme on eksistentiaalinen. Siinä käsitellään kolmen ihmisen elämää, olemusta, toimintaa, ympäristöä.

Omegapistestä löytää kuka tahansa jotain myös netistä. Jossakin joku nimimerkki väittää omegapistettä yksiselitteisesti jumalaksi, mutta [täältä](#) löytyy hieman enemmän jälkiä ajattelustakin. Tosin linkin takanakin oleva puheenvuoro voi olla vähän esoteerinen.

"He menivät ulos. Mitä, saivatko he tarpeekseen? He menivät vartijan ohi ja katosivat. He tarvitsivat sanoja ajatellakseen. Juuri se oli heidän ongelmansa. Toiminta oli liian hidasta heidän elokuvasanastolleen. Hän ei tiennyt, oliko siinä mitään järkeä."

Tämä on tekstiä aivan kirjan alusta, luvun nimi on *Nimetön* ja sitten siinä lukee: 3. syyskuuta. Häntä, henkilöä joka katsoo elokuvaa ja myös gallerian kylmyyteen tulevia muita ihmisiä, ei selitetä millään tavoin. Mutta kirjan lopussa on taas kappale, *Nimetön 2*, päiväyksenä 4. syyskuuta. Siinäkin on hän. Nyt henkilö on enemmän elävä ja tunteva, on vaikea sanoa

miksi, mutta ehkä sen vuoksi, että hän yrittää saada galleriassa seisovaa naista huomaamaan itsensä, kokemaan tärkeäksi.

Tässä ei ole mitään kylmää. Mutta ihmissuhteiden satunnaisuus siinä tuntuu. Hän, mikäli se on myöhempi "minä", on kokenut avioeron, irti kaikesta ja kietoutunut ajatukseen, että tekee sitten elokuvan. Jos hän on "minä", niin hän on dokumentaristi, elokuvan tekijä. Gordonin teoksen läsnäoloa alussa ja lopussa ei selitetä mitenkään. Se selviää alun jälkeen, että dokumentaristi on joskus raahannut vastustelevan Elsterin katsomaan teosta. Minä-kertoja sanoo tyttären kysyneen, mitä isä oli videoteoksesta ajatellut.

Minä-kertoja päättää tehdä elokuvan hallituksen aivokeskuksesta, jossa toimi Richard Elster-niminen mies, ja samoin kuin Douglas Gordon: elokuva yhdellä todella pitkällä otoksella, ei muuta. Että Elster vain puhuisi. Ja puhe voisi kestää vaikka 12 tuntia. Gordonin tapaan hän ei tekisi jotakin vanhaa uudeksi, vaan yhtä ja samaa, puhetta. Gordonin venytetyssä Psychossa ei ole ääntä lainkaan, tämä olisi normaalinopeuksinen elokuva ja pelkkää puhetta.

Elster kertoo elämästä asinantuntijan työnsä jälkeen:

"Pentagonin E-kehän kolmas kerros. Pullistelua ja rehentelyä, hän sanoi.

Hän vaihtoi sen kaiken tilaan ja aikaan. Niitä hän tuntui imevän itseensä huokostensa kautta. Etäisyydet sulki sisäänsä maiseman kaikki piirteet, ja siellä oli geologisen ajan voimaa, siellä jossakin, kaivauksilla vaalenneita luita etsivien arkeologien naruruudukoita."

Keskustelut, voimallisesti viskin värittämät, ovat peräti korkealentoisia. Kun *hän* vaihtuu *minään*, niin voi ajatella päänsisäisen ajattelun jatkuvan. Kertoja on dokumentaristi. Kirja on dokumentti dokumentista, jota ei tule. Videokameraa ei ole keskusteluissa mukana.

"Sukupuuttoon kuoleminen oli hänen tämänhetkinen aiheensa. Maisema inspiroi aiheisiin. Avaruus ja klaustrofobia. Siitä tulisi aihe."

Tässä vaiheessa toivorikas dokumentaristi uskoi vielä tekevänsä elokuvan. Mutta tapahtui katastrofi, joka ajoi kummankin, vanhan ja nuoremman miehen tiehensä. Sitä paitsi oli tulossa kylmä. Autiomaahan oli tulossa talvi.

Sitä ennen tapahtui jotakin. Elsterin tytär Jessie tuli tapaamaan isäänsä. Puhelimessa vaimon kanssa isä puhuu venäjää. Tytär teki särön talon hitaisiin keskusteluihin. Aivan kuin tulossa olisi toimintaa, toimeliaisuutta, kuin miehet heräisivät viskin turruttamasta olotilastaan.

Hitaus

Kirja on ohut. Sen takia se on tavattoman tiivis. Tiiviydellään se ton läheinen teossukulaisen DeLillon kirjalle *Esittäjä* (2001). Myös siinä kirjassa on terävä käänne, joka muuttaa tarinan suuntaa oleellisesti.

Tuolla edellä sanottu avaruus ja klaustrofobia ovat juuri oikeita määreitä: ulkoinen avaruus aiheuttaa sisäisen klaustrofobian, ja ihmiset ovat äkkiä kyvyttömiä tekemään juuri mitään. Huolehtivat kyllä jokapäiväisestä ruuasta ja viskistä.

Elster on kuvattu äreäksi äijäksi, kun taas minä-kertoja on ennemminkin kiinalaisen ennuskirjan *I Chingin Nuori Hupsu* (ks. esimerkiksi *Glasperlenspiel*, *Lasihelmipeli*, hakusana: **Herman Hesse**). Totta kai nuori hupsu päätyy katsomaan tytärtä kaipaavasti. Kaipuulla voi olla jotain tekemistä katastrofin kanssa. Katastrofin loppua ei kirjassa kuitenkaan ole.

Nuori dokumentaristi ei tajunnut, että oli itse asettunut itsensä esteeksi työssään. Ehkä hän ei yksinkertaisesti enää välittänyt. Kirjan ihmiset ovat olemassa olevia, niissä ei ole esittäjiä, eikä muuntautujia, ennemminkin ihmiset vain reagoivat, ja aika nopeasti. Sillä tavoin DeLillo on ollut taitava ihmisten massasta poimija ennenkin. Ehkä juuri sen vuoksi yhden DeLillon kirjan nimi on *Body Artist*, joka on suomennettu nimellä *Esittäjä*. Samanoloisia ihmisiä hänen kirjoissaan on muuallakin.

Esimerkiksi *Putoava mies* (2007) oli kirja hyvin hitaasta World Trade Centerin tuhon tulemisesta. Sen tiesi jo otsikosta. Siksi kirjaa ei voinut lukea kuin tarinaa, se ei ollut ruokalaji muiden joukossa. Varhaisemmista kirjailijan kirjoista samaan genreen kuuluvat *Cosmopolis* (2003) (sukua **Atwoodin** teokselle *Oryx ja Crake*) ja ensimmäinen suomennettu kirja *Valkoinen kohina* (1985/1986). Kirjat on kirjoitettu niin, että klassinen kaava ei tunnukaan aivan klassiselta. Käänteet tulevat vähän ennen loppua, shakespearemaisesti, mutta usein se on paradoksi.

Mutta amerikkalaista paranoian sävyttämää mielenmaisemaa Omegapisteessä on kyllä paljon. Siinä ei ole joutokäyntiä ollenkaan. Sen voi ajatella yhtäältä liittyvän Elsterin, haastateltavan oikeisiin tietoihin, josta tässä ei tule selvää, ja sitten lopun katastrofiin, joka sekkin jää auki.

Pentagonin papereiden penkominen on etäisellä tavalla samaa kuin 24 tunnin Psycho:

“Hän sanoi, että hänellä oli esteetön pääsy kaikkiin lähteisiin, ja hänellä oli lupa perehtyä armeijan tiedustelupalvelun arkaluontoisimpiinkin tiedonmuruihin. Tiesin, että se ei ollut totta. Hänen äänessään ja kasvoissaan oli katkeraa haikeutta, ja tajusin tietysti, että hän kertoi minulle asioita, tosia tai ei, vain siksi että olin täällä, me kumpikin olimme täällä, joimme viskiä kaukana kaikesta. Olin hänen uskottunsa paremman puutteessa, nuori mies jolle hän kertoi omatekoisen todellisuutensa yksityiskohtia.”

Nimittäin 24 tunnin Psycho on äärimmäisen yksityiskohtainen. Elsterin ja dokumentaristin puheet, ajatukset, liikkeet, ostoksilla käynti, ympäristö, kaikki on kirjoitettu hyvin yksityiskohtaiseksi. Tapahtumat muistuttavat elokuvakäsikirjoitusta.

Vanha mies oli koko ikänsä pelännyt väkivaltaa enemmän kuin mitään muuta. Väkivalta liittyy kuitenkin ihmispojan kasvamiseen miltei kaikissa kulttuureissa, tappeluista yleisempää poikaporukassa tuskin onkaan.

Sen vuoksi ehkä vanha mies tunsikin katkeraa haikeutta työn jättämisestä. Nuori mies ja vanhan miehen tytär kuitenkin tiesivät sen, että rooli ei ollut se, jonka hän olisi tahtonut muistaa työstään. Elster olisi halunnut olla vallan oikeassa sisäpiirissä eikä sen laitamilla. Utuisissa on ollut koko Irakin sodan ja etenkin **George W. Bushin** hallinnon ajan ollut puhetta asiantuntijoista, kuten Elster, jotka ovat vaikuttaneet sodan päätöksiin. Johtajat, poliitikot ja muut, ovat saaneet mennä ulos ovesta vapaina miehinä ja naisina. Elstereitä ei muista

kukaan. Mutta eivät he vankejakaan ole. Saattavat kuitenkin kokea olevansa ihmiskunnalle täysin hyödyttömiä olioita.

Maailma on ehkä muuttunut siellä päin jonkin verran sittemmin, ainakin uusi presidentti haluaa lopettaa sodat. Mutta vanha mies, asiantuntija, puhui menneistä ajoista.

Kumpikin mies miettii maapallon ja ihmisten loppua:

“Olin opiskelija. Söin lounasta ja opiskelin. Tutkin Teilhard de Chardinin teoksia”, hän sanoi, “Hän meni Kiinaan, virkaheitto pappi, Kiinaan ja Mongoliaan kaivamaan luita. Söin lounasta avattujen kirjojen päällä. En tarvinnut tarjotinta. Tarjottimet olivat pinossa ruokalan tiskin alkupäässä. Hän sanoi, että ihmisajatus on elävä, se kiertää. Ja kollektiivisen ihmisajattelun sfääri lähestyy loppuvaihetta, viimeistä leimahdusta. Aikaisemmin oli olemassa pohjoisamerikkalainen kameli. Missä se on nyt?”

Olin vähällä sanoa Saudi-Arabiassa. Sen sijaan ojensin pullon takaisin.

“Kerroit heille asioita. Teitkö sen puolustusvaliokunnan kokouksissa? Keitä siellä oli?” minä kysyin. “Ministeritason väkeäkö? Armeijan ihmisiäkö?”

“Keitä tahansa. Juuri heitä.”

Pidin vastauksesta. Se kertoi kaiken. Mitä enemmän vastausta ajattelin, sitä selvemmältä kaikki vaikutti.”

Lukijoiden kannattaa tutustua **Teilhard de Chardiniin**. Siinä on outo henkilö ja tämän kirjan kannalta keskeinen. Tämän kirjan nimi on Omegapiste. Kyseessä on eräänlainen filosofinen ajatus, joka putosi de Chardinin päästä, ja vaikutti hänestä, siis vanhasta jesuiitasta, ratkaisulta kaikkiin kysymyksiin. Selitys kaikkeen. Yhtä hyvin kuin jumalasta joku voi puhua Gaiasta.

Kirjan loppu ei ole tarinan loppu. Loppu on toinen *Nimetön* luku.

Kylmyys liittyy Gordonin videoteoksen galleriaan. Teoksen esitysolosuhteet tuntuvat ennalta määritellyiltä: on oltava kylmä, pehmeitä ja hyviä tuoleja ei ole lainkaan. Ihmisten on nojattava koviin seiniin. Kyseessä on fiktiivinen teos, joka on tehty teoksesta ja se on “hänelle” kasvanut jonkinlaiseksi pakkomielleeksi. Kenenkään ei ole pakko olla sitä katsomassa, paitsi hänen.

Toinen fyysinen ulottuvuus kirjassa on läpi koko kertomuksen, elämän katkelman: kuumuus. Kirjailija saa kuumuuden tuntumaan. Autiomaassa on pakko olla aina ainakin pulloinen vettä mukana. Muuten ei käy hyvin.

Jotkut elämän yllätykset voivat tulla niin isoina, että ne heittävät raiteiltaan, saavat aikaan epätoivoa. Kirja on kertomus tästä. Ihmisillä on ylipäänsä taipumus asettua jollekin uralle ja kulkea siinä koko elämän ajan. Raiteiltaan meneminen ei oikeastaan ole sallittua missään tilanteessa. Sellainen sallimus on vähän erilainen eri kulttuureissa, mutta aivan ilmeisesti oikeasti olemassa.

DeLillo kirjoittaa tiiviistä tekstiä. Kirja ei tarvitse monta sataa sivua katteekseen, pienempikin määrä riittää. Edellinen teos, *Putoava mies*, osui aikaan jolloin syyskuun 11. päivän terroristi-iskut olivat läsnä monien amerikkalaisten mielessä, 0-pisteeseen haettiin uutta ratkaisua. New Yorkin silhuetti muuttuu uudestaan.

Nyt DeLillo tavallaan palaa takaisin politiikkaan, siihen mikä aiheutti terroristisen hyökkäyksen ja siihen, että uusikaan presidentti ei pääse Afganistanista noin vain sormia näpättämällä. Toivoa kirjassa ei lopulta ole lainkaan.

Don DeLillo: *Omegapiste*. Suom. Helene Bützow. Tammen keltainen kirjasto 2011, 124 s.